

РЕКОНСТРУКЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ В ІСТОРИЧНИХ ЦЕНТРАХ МІСТ: ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Кузьменко Тетяна Юрїївна

к. архіт., доцент

tancho286@gmail.com

Дмитренко Андрій Юрїйович

к.т.н., доцент, доцент

metr5555@ukr.net

Національний університет «Полтавська політехніка

імені Юрія Кондратюка»

Полтава, Україна

Вступ./Introduction. Історичні центри міст розвиваються, з плином часу потребують модернізації, а будівлі, що в них знаходяться капіального ремонту, реконструкції, реновації – загалом певного оновлення. Часто будівлі зазнають повної перебудови, яка не зовсім обгрунтована як з містобудівної точки зору, так із архітектурно-художньої. І, зовсім незрозуміло, чому іноді доволі добре збережені будівлі, що гарно вписані в архітектурне середовище, зазнають кардинальної перебудови. При цьому будівлі, що зазнали реконструкції, постають як абсолютно нові, зовсім чужі середовищу, привнесені з інших національно-етнічних теренів і виглядають такими «чужаками» у складеному історично міському середовищі.

Мета роботи./Aim. Виявлення і аналіз основних прийомів реконструкції, розгляд на конкретних прикладах правомочності привнесення чужорідних національно-етнічних прийомів в ансамлі історичної забудови міст.

Матеріали і методи./Materials and methods. Застосовані методи порівняльного аналізу, аналізу літературних джерел, використані архівні матеріали та фотофіксація, застосовано історично-еволюційний підхід при розгляді архітектурних об'єктів.

Результати і обговорення./Results and discussion. З розвитком основних прийомів, що застосовуються при реконструкції архітектурно-містобудівних комплексів, сформувалися наступні підходи до сполучення старого і нового при проектуванні архітектурних об'єктів у сформованому середовищі: контраст, нюанс і тотожність. При контрастному сполученні нових і старих об'єктів – їх архітектурних форм, колористичного вирішення, об'ємно-планувальної структури, будівельних конструкцій та матеріалів тощо – композиційна єдність новоствореного архітектурного ансамблю досягається переважно формальними прийомами:

- узгодженістю фізичних розмірів об'єктів і їхнього розчленування;
- масштабною співрозмірністю архітектурних форм та деталей й іншими засобами.

Таким чином, найбільш загальні композиційні закономірності побудови старих об'єктів архітектурного ансамблю відтворюються при формуванні нового об'єкта в його об'ємно-просторовій структурі та образному вирішенні. Залежно від історико-культурного і соціального значення старих та нового об'єктів у об'ємно-просторовій композиції новоствореного ансамблю проєктований об'єкт може виступати як домінанта або акцент. У першому випадкові стара архітектура виступає як тло для нової, відтіняючи та підкреслюючи її форми; у другому – навпаки, новий об'єкт трактується лише як органічна складова природної еволюції історичного ансамблю, що збагачує його первісну архітектурну ідею [2].

При нюансному підході сполучення нових і старих архітектурних форм відбувається на основі стилізації. При цьому в архітектурі нового об'єкта відтворюються не лише загальні композиційні особливості старої забудови, але й найбільш характерні її елементи і деталі, такі як портик, колонада, характерний фронтон, форма та пропорції віконних прорізів, матеріали, колористичне вирішення тощо. Таким чином, в образному вирішенні нового об'єкта, хоча й створеному на засадах сучасної архітектури, підкреслюється за допомогою не тільки простих архітектурних цитат, а й складніших асоціацій,

спорідненість з історичним середовищем. Останнє, на нашу думку, виявляється більш доцільним і таким, що відповідає сучасності [3].

При тотожному підході нові архітектурні форми буквально копіюють старі, незважаючи на відмінності у функції, конструкціях та будівельних технологіях (так зване стилізаторство), з метою найточнішого збереження своєрідності навколишнього середовища. При цьому нові будівлі повністю відтворюють архітектурно-художні прийоми старої забудови. Так поширився напрям т.зв. «пастиш-архітектури» (або «архітектури наслідування») [3].

Для прикладу можна розглянути перебудову ресторану «Іванова гора» у м. Полтава, який пережив вже третю реконструкцію і еволюцію від типового вирішення радянського періоду; в результаті наступної реконструкції будівля отримала сучасний, більш доцільний архітектурний образ з характерними національними елементами, чудово вписаними у місцевість; проте остання перебудова стала виразно чи мавританського стилю, чи татарського з елементами кавказських народних традицій, що мають характер не просто асоціацій, стилізації, а загалом відвертих архітектурних цитат. Що цікаво, у 2014 р. анонсовано було, що після реконструкції з'явиться установа в українському стилі.

Вперше побудовано ресторан «Лілея» було у 1971р., тоді він мав виразний характер типового вирішення, що розміщувався у найбільш старовинній частині міста – Івановій горі. Сьогодні це ансамбль Соборної площі, що є улюбленим місцем як полтавців, так і туристів. За задумом головного архітектора міста Л. Вайнгорта, ту мав бути Парк-музей «Старовинна Полтава» - своєрідний культурно-мистецький та історико-етнографічний центр, ескізу пропозицію, якого було розроблено (рис.1). Проте керівництво міста та області вирішило, що над обривом повинен постати шикарний ресторан, та ще й такий, як у Тбілісі на горі. Тому всі зусилля головного архітектора були направлені на те, щоб посунути і зменшити розміри ресторану таким чином, щоб він не перекривав чудовий краєвид на нижню частину Полтави: заплаву р. Ворскли, Поділ, а також вид на Хрестовоздвиженський монастир – пам'ятку

архітектури і найдавнішу споруду міста. Л.С. Вайнгорт вважав будівництво цього ресторану однією із самих значних містобудівних помилок у Полтаві, та все ж він доклав зусиль щодо зменшення масштабу цієї будівлі [2].

Рис. 1. Ескізна пропозиція Парк-музей «Старовинна Полтава»[2,4]

У 2003 р. було проведено досить реконструкцію ресторану, він вдало вписався в середовище, завдяки влаштуванню дахового покриття, вкон у горищній частині, всім ритмом членувань та ненав'язливим вирішенням благоустрою та озеленення, що не можна сказати про пізнішу реконструкцію. Будівлю ресторану було перейменовано на «Іванова гора», за топонімом цього місця; навпроти розміщався Музей-садиба І.П. Котляревського, звідки і назва. На початку майдану комплекс Успенського собору. На підході до нової будівлі ресторану пізніше була побудована дерев'яна сторожова вежа, оскільки колись тут була фортеця. Замикала весь ансамбль Біла альтанка.

Маємо сучасну будівлю, вдало вписану в середовище, вона стоїть над схилом, не претендує на домінування, немовби ростікаючись на пагорбі. Поряд важливі акценти Собору та Альтанки. І треба ж було втретє реконструювати цей ресторан, що не дало йому жодних переваг в архітектурному вирішенні.

Рис. 2. Загальний вигляд ресторану «Іванова гора» після реконструкції 2003р. [1]

Декор штучний, що мав би бути різбленням, виявився просто ромальваною фанерою, вікна в значній частині теж імітують картини, а сам архітектурно-художнє вирішення не просто суперечить, а вступає в протиріччя з оточенням. Відомо, що і контрасні включення бувають досить вдалими, про що свідчить архітектурна практика. Але тут і не ньюансне вирішення, і не контекстувальне, і не контрастне; воно просто не на місці, не для цього комплексу. До того ж, базується на «неправдивій» архітектурі, а на її імітації. Посилує це враження навіть озеленення та благоустрій, що влаштовані після реконструкції. Єдине виправдання цієї реконструкції – це влаштування сонячних панелей на даху, що виходить на схил.

Рис. 3. Сучасний вигляд ресторану «Лілея» (після останньої реконструкції)

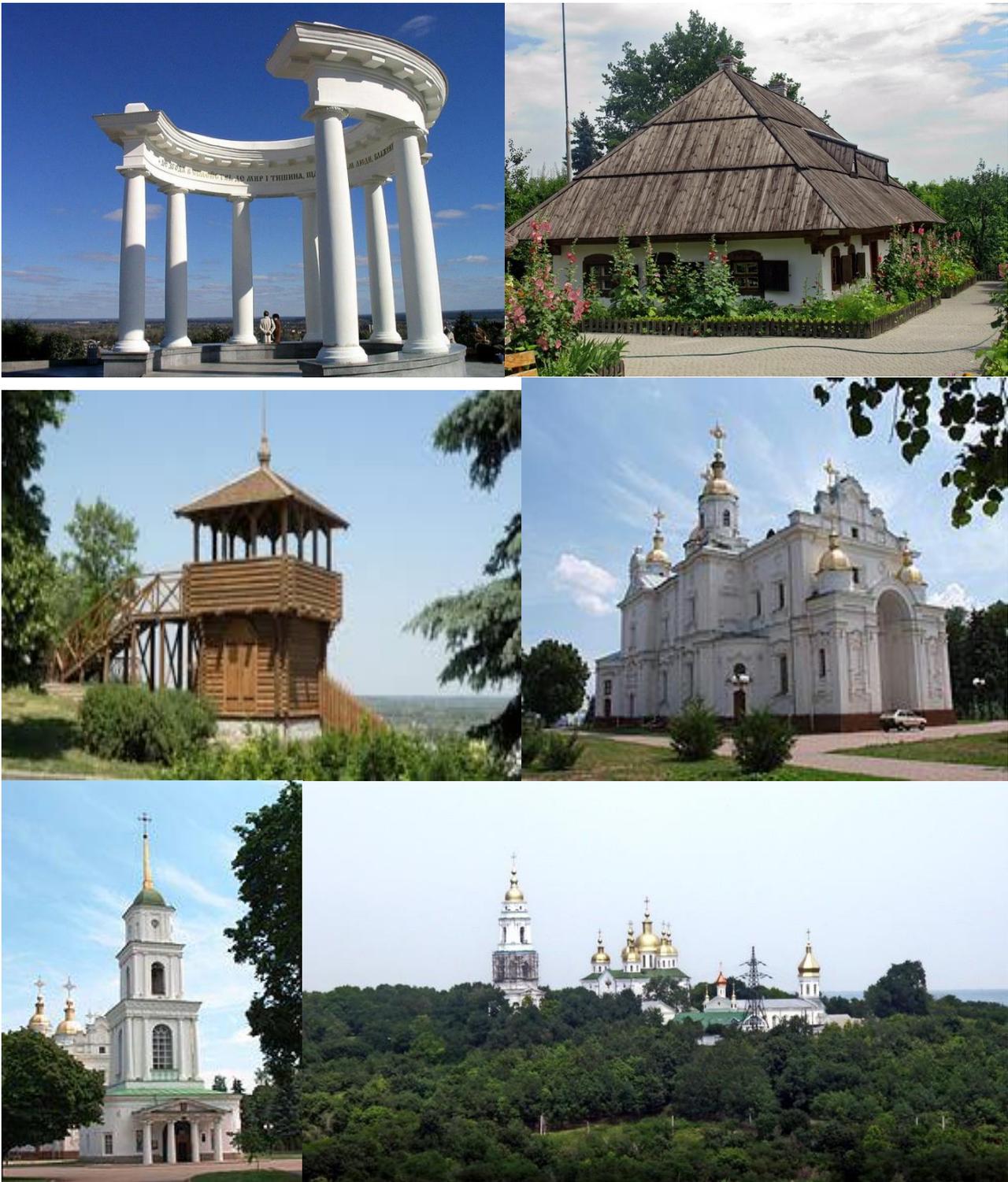

Рис. 4. Будівлі, що формують середовище Соборного майдану у Полтаві [4]: Біла альтанка, Музей–садиба І.П. Котляревського, Сторожова вежа Полтавської фортеці (відновлена), Успенський собор (відновлений), Колокольня Успенського собору, Хрестовоздвиженський монастир (вид з Білої альтанки).

На нашу думку, це була найбільш вдала реконструкція ресторану, що базувалася на контекстуальному підході, а нова будівля мала асоціативний, непрямий зв'язок з існуючим середовищем.

Висновки./Conclusions. Таким чином, реконструкція та відновлення будівель в історично складеному архітектурно-містобудівному середовищі обумовлюють більш ґрунтовний підхід, перш за все не вносити дисонанс своїми занадто еkleктичними рішеннями. При цьому підхід може бути різним, головне – щоб ці будівлі справді були архітектурою, а не симулякром. У м. Полтави, як і в інших містах України, за останні роки з'явилися будівлі, які начебто претендують на певне домінування у складеному середовищі, хоча ні за містобудівним вирішенням, ні за архітектурно-художнім, вони такими не є. Здається, автори зовсім не чули про контекстуальний підхід та адекватне відношення до архітектурного середовища, що склалося.

Література

1. Архітектори і місто: [монографія] / Карюк М.В., Белявська О.Ю., Дмитренко А.Ю., Негай Г.А.; укл. та ред.. Белявська О. Ю. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2018. – 187 с.
2. Вайнгорт Л. С. Записки провінціального архітектора / Л.С. Вайнгорт. – Полтава: «Астрея-інформ» – 96 с.
3. А.Ю. Дмитренко. Методика архітектурного проектування: навч. посіб. / А.Ю. Дмитренко, Т. Ю. Кузьменко; за заг. ред. А.Ю. Дмитренка. – Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2019. – 311 с.
4. Л. Михайлик, Д. Старостін. Полтава, як туристична Мекка: боротьба та програш архітектора Лева Вайнгорта / Інтернет-видання «Полтавщина», від 14.02.2019. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://poltava.to/project/4846/>.